

STATUTUL PROCESUAL AL AUTORITĂȚILOR TUTELARE ÎN CAUZELE CU MINORII ȘI NATURA JURIDICĂ A AVIZULUI PREZENTAT ÎN INSTANȚĂ

*Tatiana FOCȘA, lector universitar,
Victoria PLĂMĂDEALĂ, lector superior*

Summary

In Republic of Moldova, protection of child at risk and children deprived of parental care is a national priority. Among the provided rights of the child are entitled to care and education of children in the family, which is part of the right to privacy, to the same extent as an essential element of personal freedom and human dignity. The state, through public authorities to protect children's rights contribute to ensuring that the principle interest of the child in family cases examined in court decisions which concern children.

Conflictele privind delegarea responsabilităților de protecție a drepturilor copilului generează probleme psiho-socio-juridice, ce afectează bunăstarea copilului. Din analiza situației care s-a creat la moment, referitoare la drepturile copilului și activitatea instanțelor de judecată și a autorităților publice pe acest segment, am depistat un șir de neclarități și încălcări ale prevederilor legislative ce proclamă supremația respectării drepturilor și intereselor copilului. În studiul nostru am elucidat aspectele problematice ale implicării autorităților publice de protecție a copilului în cauzele familiale cu privire la creșterea și educarea minorilor.

Scopul cercetării constă în identificarea rolului autorităților publice în cauzele cu minori și analiza naturii juridice a avizului prezentat în instanță.

Cercetarea calitativă a fost efectuată prin studierea a 20 de decizii a Curții Supreme de Justiție a cauzelor familiale cu implicarea minorilor și a 10 avize perfectate de autoritățile tutelare de nivelul I și II. Analiza acestora a permis:

- Determinarea autorităților de protecție a drepturilor copilului.

- Identificarea poziției procesuale a autorității tutelare în cadrul procesului cu implicarea minorilor.

- Formularea naturii juridice a avizului autorității tutelare emis în cazurile de stabilire a domiciliului copilului.

Asistența și ocrotirea drepturilor copilului prin părinți se realizează pe baza unui parteneriat dintre familie și stat, în limitele unor instituții sociojuridice reglementate prin lege. Autoritățile publice intervin de fiecare dată când dezvoltarea, securitatea sau integritatea fizică sau morală a copilului este periclitată [10, p. 69].

Prevederile Legii privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, pare să fie aplicată exclusiv acestor categorii de persoane: copiii aflați în situație de risc și copiii separați de părinți. Conform prevederilor Legii se consideră copii aflați în situație de risc copiii în privința cărora, ca urmare a evaluării, se constată una sau mai multe din situațiile prevăzute la art. 8, care, la rândul lui, menționează următoarele situații [7]:

- a) copiii sunt supuși violenței;
- b) copiii sunt neglijați;
- c) copiii practică vagabondajul, cerșitul, prostituția;
- d) copiii sunt lipsiți de îngrijire și supraveghere din partea părinților din cauza absenței acestora de la domiciliu din motive necunoscute;
- e) părinții copiilor au decedat;
- f) copiii trăiesc în stradă, au fugit ori au fost alungați de acasă;
- g) părinții copiilor refuză să-și exercite obligațiile părintești privind creșterea și îngrijirea copilului;
- h) copiii au fost abandonați de părinți;
- i) părinții copiilor au fost declarați ca fiind incapabili, printr-o hotărâre judecătorească.

Totodată, conform art. 3 din Lege sunt considerați copii separați de părinți, copiii lipsiți efectiv de grija părinților în situații determinate

de absența acestora, inclusiv în cazul plecării părinților la muncă peste hotare, copiii luați de la părinți din cauza existenței pericolului iminent pentru viața sau sănătatea acestora, precum și copiii cărora li s-au stabilit statutul de copil rămas temporar fără ocrotire părintească sau de copil rămas fără ocrotire părintească.

Astfel, conform prevederilor art. 3 din Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, autoritatea centrală pentru protecția copilului este Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, abilitat să elaboreze, să promoveze și să monitorizeze realizarea politicii statului în domeniul protecției copilului; autoritatea tutelară locală sunt primarii de sate (comune) și de orașe; autoritatea tutelară teritorială sunt secțiile/direcțiile asistență socială și protecție a familiei/Direcția municipală pentru protecția copilului Chișinău. În municipiile Bălți și Chișinău autoritățile tutelare teritoriale exercită și atribuțiile de autoritate tutelară locală, cu excepția unităților administrativ-teritoriale autonome din componența acestora, în cadrul cărora atribuțiile de autoritate tutelară locală sunt exercitate de primarii unităților administrativ-teritoriale respective [7].

Potrivit legislației internaționale, copilul dobândește de *iure* statutul de persoană, de ființă umană, care, prin simplul fapt al nașterii sale, beneficiază de drepturi ce trebuie garantate și respectate [2, p. 102].

Din analiza Codului familiei putem deduce următoarele categorii de litigii familiale ce vizează respectarea drepturilor copilului:

- *litigii privind educația copilului;*
- *litigii privind înapoierea copilului către părinți sau persoane care le reprezintă interesele de la persoane terțe;*
- *litigii privind decăderea din drepturile părintești;*
- *litigii privind proveniența copilului;*
- *litigiile privind încuviințarea adopției și anularea adopției.*

Litigiile familiale cu implicarea copiilor privind creșterea și educația acestora sunt atribuite cazurilor din cele mai complicate în procesul civil, datorită confruntării părților, care au drepturi absolut egale în privința copilului. Este de menționat că, în toate cazurile enumerate, autoritățile tutelare participă în mod obligatoriu în cadrul procesului de judecată referitor la litigiul respectiv.

Autoritatea tutelară, participând la înfăptuirea justiției, în cauzele în care este ascultată, are calitatea de participant în procesul civil. Astfel, trebuie să distingem în sfera largă a noțiunii de participant în procesul civil, locul acestui organ în funcție de atribuțiile pe care le exercită în condițiile legii. În doctrina dreptului procesual civil s-au evidențiat diferite clasificări a subiecților participanți la proces în funcție de diverse criterii. Potrivit doctrinarii dreptului procesual civil Belei E., dr. în drept, Prisac și alți cercetători, conform criteriului interesului juridic manifestat în procesul civil, subiecții procesuali se clasifică în două mari categorii:

- subiecții ce au un interes juridic – părțile și ceilalți participanți la procesul civil;
- subiecții care nu au interese juridice – persoanele ce contribuie la înfăptuirea justiției.

Potrivit analizei practicii judiciare, în majoritatea cazurilor, [5] autoritățile tutelare participă în cadrul procesului civil în calitate de intervenient accesoriu, în conformitate cu prevederile art. 67 alin. (1) Cod de Procedură Civilă. Intervenient accesoriu – persoana interesată într-un proces pornit între alte persoane poate interveni în el, alături de reclamant sau de pârât, până la închiderea dezbaterilor judiciare în prima instanță, dacă hotărârea pronunțată ar putea să influențeze drepturile sau obligațiile lui față de una din părți [3]. Caracteristic pentru intervenienții accesorii este faptul că aceștia:

- nu sunt subiecți prezumați ai raportului material litigios;
- nu înaintează pretenții proprii asupra obiectului litigiului;

○ participă în proces de partea reclamantului sau pârâtului [1, p. 186-187].

Din noțiunea legală menționată și din caracterele juridice date noțiunii de „intervenient accesoriu” reiese clar că autoritățile tutelare nu pot avea în cadrul procesului statut de intervenient accesoriu, respectiv este greșită această practică.

Conform opiniei doctrinarilor în procedura civilă menționați [1, p.213], autoritățile tutelare, în cadrul procesului civil, pot avea doar calitatea procesuală de autoritate publică care participă în procesul civil pentru depunerea concluziilor, opinie pe care o considerăm întemeiată și care reprezintă soluția ideală în această problemă. Potrivit prevederilor art. 74 alin. (1), Cod de Procedură Civilă, în cazurile stabilite de lege, autoritățile publice competente, din proprie inițiativă, la cererea participanților la proces sau din oficiul instanței, pot interveni în proces până la pronunțarea hotărârii în primă instanță, precum și în instanța de apel, pentru a depune concluzii, potrivit funcției, în vederea apărării drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale altor persoane, a intereselor statului și ale societății. Deci, reieșind din prevederile Codului familiei, colaborate cu prevederile art. 74 alin. (1) Cod de Procedură Civilă reiese că autoritatea tutelară vine în cadrul procesului doar pentru a se expune vis-a-vis de condițiile de trai ale fiecăruia dintre părinți, aflați în litigiul privind creșterea și educarea copilului, deci, autoritatea tutelară are în proces doar interes procesual, nefiind afectată de hotărârea pronunțată [1, p.186].

Odată ce autoritatea tutelară a intervenit în proces, judecătorul care examinează cauza va dispune ca aceasta să întocmească avizul privind condițiile de trai ale părinților, respectiv, va trebui să decidă referitor la soarta de mai departe a procesului până la prezentarea de către autoritatea tutelară a avizului respectiv.

Potrivit analizei practicii autorităților tutelare teritoriale, putem descrie următoarea procedură de perfectare a Avizului. În dependență de domiciliul părinților copilului, locului aflării lor sau locului unde

poate fi găsit părintele, autoritatea tutelară teritorială – Secțiile/Direcțiile asistență socială și protecție a familie va înregistra citația în Registrul de intrare a actelor și va delega primarul sau specialistul principal în protecția drepturilor copilului, săle examineze. Nemijlocit, evaluarea condițiilor de trai ale părintelui (lor) din unitățile administrativ teritoriale de nivelul I sunt realizate de către specialistul pentru protecția drepturilor copilului sau asistentul social comunitar. Aceștia perfectează ancheta socială și evaluează condițiile de trai din punct de vedere al confortului pentru creșterea, îngrijirea și educarea copilului. În cazul în care domiciliile părinților sunt diferite, specialistul în protecția drepturilor copilului sau asistentul social perfectează la ambii ancheta socială. Dacă părinții locuiesc în unități administrativ-teritoriale diferite, autoritățile tutelare de la domiciliul fiecăruia va prezenta în instanță avizul.

Analizând fișa postului asistentului social comunitar, nu am găsit printre atribuțiile sale de serviciu perfectarea avizului în cauzele de judecată cu privire la creșterea și educarea copilului. Asistentul social comunitar se conduce de prevederile Legii cu privire la serviciile sociale, nr. 123 din 18.06.2010 [9], care în art. 10 Atribuțiile autorităților administrației publice locale de nivelul întâi, lit. g) oferă structurii teritoriale de asistență socială informația colectată în urma monitorizării și evaluării serviciilor sociale acordate, în forma și în perioadele stabilite. În final, autoritatea tutelară teritorială, în urma informației prezentate, perfectează avizul cu privire la evaluarea condițiilor de trai, care, ulterior, este prezentat în instanță.

Dacă domiciliul părinților copilului este în mun. Chișinău, Direcția Municipală pentru Protecția Copilului (DMPDC) este autoritatea tutelară teritorială, care va urmări prezentarea avizului în instanță. DMPDC deleghează sarcina Direcției de Protecție a Drepturilor copilului din sectorul unde își are domiciliul părintele copilului. Aici se înregistrează citația în Registrul de evidență a

citațiilor DMPDC. Un membru al echipei multidisciplinare și al Comisiei pentru protecția copilului din cadrul Direcției din sector merge la domiciliul părinților și face ancheta socială. În baza acesteia se elaborează o notă informativă prin care se aduce la cunoștință cazul, Comisiei pentru protecția copilului. Comisia pentru protecția copilului, la rândul său, adoptă o decizie-constatatoare, cu privire la condițiile de creștere, îngrijire și educare în familie a copilului. Această decizie, emisă de către un organ colegial, este temeiul avizului prezentat în instanță. Alte informații cu privire la copil și părinte(ți), sunt incluse în aviz cu titlu de informare.

La clarificarea naturii juridice a Avizului de evaluare a condițiilor de trai ale părintelui cu care urmează să conviețuiască copilul, urmează să subliniem particularitățile acestui act juridico-administrativ [6, p. 355]:

- Avizul referitor la condițiile de trai ale celor care pretind la educarea copilului cu sine nu poate fi emis decât de autoritățile tutelare.

- Avizul autorității tutelare trebuie să conțină date despre condițiile de trai ale ambilor părinți și nu doar a unuia din ei, întrucât instanța de judecată va trebui să aprecieze la care anume dintre părinți este mai rațional, reieșind din condițiile materiale ale părinților și alte criterii, să determine domiciliul copilului.

- Pentru întocmirea avizului privind condițiile de trai ale părinților, autoritățile tutelare vor aprecia nu doar existența domiciliului propriu-zis și a condițiilor materiale ale acestuia, ci vor ține cont de totalitatea de circumstanțe ce îl privesc pe respectivul părinte: cât de grijuliu este față de copil, cât de bine asigură material copilul, ce educație îi acordă și ce relații sunt stabilite între părinte și copil.

- Actul autorității tutelare trebuie să fie semnat de către persoana sau persoanele care nemijlocit au examinat condițiile de trai ale părinților și în mod obligatoriu trebuie să fie prezentat în instanță

purtând ștampila autorității tutelare respective. Această condiție reiese din posibilitatea exprimării în aviz, de către specialist, a unei poziții subiective cu privire la condițiile de trai. Odată formulată și reflectată în cadrul avizului, aceasta concluzie poate fi contestată la organul ierarhic superior sau în instanța de judecată.

- Avizul autorității tutelare reprezintă un înscris oficial, întrucât provine de la autorități publice, persoane cu funcție de răspundere și exprimă împuternicirile autorităților sau persoanelor care le-au emis în exercițiul funcției [1, p. 437].

- Prezentarea avizului autorității tutelare în cadrul procesului de judecată este obligatorie. Cu toate acestea, acesta nu va avea prioritate în raport cu alte circumstanțe sau probe. Însăși legea din domeniul dreptului familiei ne menționează expres criteriile de care se va ghida instanța, pe lângă concluziile pe care le va expune autoritatea tutelară în cadrul procesului – atașamentul copilului față de fiecare dintre părinți, față de frați și surori, vârsta copilului, calitățile morale ale părinților, relațiile existente între fiecare părinte și copil, posibilitățile părinților de a crea condiții adecvate pentru educația și dezvoltarea copilului (îndeletnicirile și regimul de lucru, condițiile de trai etc.) [4]. Potrivit analizei mai multor avize perfectate de autoritatea tutelară, putem constata că acestea nu au o anumită formă și conținutul acestuia nu este standardizat.

Litigiul privind îngrijirea și educația copilului poate fi examinat de către instanța de judecată până la desfacerea căsătoriei, odată cu desfacerea căsătoriei, sau după ce căsătoria a fost deja desfăcută. Totodată, această categorii de litigii poate fi examinată în mod repetat, întrucât oricând circumstanțele se pot schimba, respectiv, poate fi depusă cerere repetată privind determinarea domiciliului copilului minor. Astfel, părintele care și-a îmbunătățit condițiile de trai poate ulterior să adreseze instanței de judecată cerere repetată prin care să solicite determinarea domiciliului copilului cu sine. Deci când vorbim

de astfel de litigii, instanța nu va fi în drept să refuze în primirea cererii pe motiv că un astfel de litigiu a fost deja examinat între părți. Autoritățile tutelare, în acest sens, urmează să perfecteze un alt aviz de evaluare a condițiilor de trai, care va fi prezentat în ședință de judecată.

Determinarea cu care dintre părinți va conviețui copilul nu duce la pierderea drepturilor și obligațiilor părintești a celuilalt părinte, cu care copilul nu va locui. Conform prevederilor art. 64 alin. (1) Codul familiei părintele care locuiește împreună cu copilul nu are dreptul să împiedice contactul dintre copil și celălalt părinte care locuiește separat, cu excepția cazurilor când comportamentul acestuia din urmă este în detrimentul intereselor copilului sau prezintă pericol pentru starea lui fizică și psihică. Totodată, conform prevederilor art. 64 alin. (4) Codul familiei părinții care locuiesc separat de copil au dreptul de a primi informațiile ce se referă la copilul lor de la toate instituțiile educative, curative, de asistență socială etc.

În concluzie: Autoritatea tutelară teritorială și locală este organul obligat să se prezinte în instanță în cazurile cu implicarea minorului. Aceasta vine în cadrul procesului ca autoritate publică doar pentru a se expune vis-a-vis de condițiile de trai ale fiecăruia dintre părinți, aflați în litigiul privind îngrijirea și educația copilului, deci are în proces doar interes procesual, nefiind afectată de hotărârea pronunțată. Este obligatoriu prezentarea avizului de către autoritățile tutelare în orice procese în care sunt puse în discuție drepturile și interesele copilului, care nu poate fi apreciat de către instanța de judecată ca fiind proba exclusiv, cu forță probantă net superioară altor probe.

Bibliografie

1. Belei, E. ș.a.. Drept procesual civil. Partea generală. Lexon și Editura Cartea Juridică, Chișinău, 2014.
2. Ciugureanu-Mihailuță, C., Argumente în favoarea asigurării dreptului copilului la dezvoltare. În: Revista Națională de Drept, 2008, nr. 5, p. 35-40.

3. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. Nr. 225 din 30.05.2003, în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.06.2003, nr. 111-115.
4. Codul familiei al Republicii Moldova, Nr. 1316 din 26.10.2000, în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 26.04.2001, nr. 47-48.
5. Decizia Curții Supreme de Justiție din 26 august 2014 pe marginea dosarului nr. 2ra-2198/14 http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=12208 (vizitat la 07.08.2016).
6. Focșa, T., The procedural practices of establishing the child's residence in the Republic of Moldova, in: The European Proceedings of Social and Behavioural Sciences, Vol. XV. WLC 2016 – World LUMEN Congres, Logos Universality Mentality Education Novelty, 2016.
7. Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, Nr. 140 din 14.06.2013, în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 02.08.2013, nr. 167-172.
8. Legea privind regimul juridic al adopției, Nr. 99 din 28.05.2010, în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 30.07.2010, nr. 131-134.
9. Legii cu privire la serviciile sociale, Nr. 123 din 18.06.2010, în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 03.09.2010, nr. 155-158.
10. Mărgineanu, L. Rolul administrației publice în soluționarea problemelor copiilor rămași fără ocrotire părintească, în: Revista Națională de Drept, 2007, nr.7, pag. 69-77.